

ISTRAŽIVANJE: ZAŠTITA ŽENA OD NEŽELJENOG PONAŠANJA NA RADNOM MJESTU

Istraživanje pravobraniteljice za ravnopravnost spolova RH i Ženske sekcije Saveza samostalnih sindikata Hrvatske (SSSH) „Zaštita žena od neželjenog ponašanja na radnom mjestu“ provedeno je u razdoblju od srpnja do prosinca 2005. godine na uzorku od 1.598 žena iz svih dijelova Hrvatske. Tiskani upitnik s letkom (presavijenog formata A3) distribuiran je posredstvom sindikalnih aktivistica te sindikalnih povjerenika/ca SSSH, a u prilogu je dostavljeno službeno pismo SSSH koje su supotpisale predsjednica sindikata te predsjednica Ženske sekcije. Prikupljanje je obavljeno manjim dijelom dostavom od strane povjerenika/ca i aktivista/ica, a većim dijelom redovnom poštom (svaki je upitnik bio adresiran na Pravobraniteljstvo te frankiran).

Iako je distribuirano gotovo 20.000 primjeraka ankete, dio profesionalnih sindikalnih povjerenika/ca temu o uznemiravanju žena na radnom mjestu nije doživio ozbiljnom ili prioritetnom, pa su nerijetko upitnici ostali neraspakirani i nepodijeljeni do razine neposrednih zaposlenica. Procjenjuje se da je polovica upitnika, odnosno oko 10.000 primjeraka, distribuirano ženama na radnim mjestima. Unatoč tome, pristigao je tek relativno mali broj odgovora. Razlozi tome mogu se samo pretpostaviti temeljem pojedinih povratnih komentara sindikalnih povjerenika/ca u slučajevima kad su oni pokušali prikupiti popunjene upitnike (zaposlenice su izjavljivale da je riječ o privatnim stvarima o kojima ne žele govoriti, da im je neugodno, da se boje da će to pročitati šefovi ili netko drugi tko će ih prepoznati, da ih ne zanima itd.).

Anketa je podijeljena na tri dijela. Prvi dio „Ja mislim...” sadrži devet pitanja kojima se željelo mjeriti razinu osviještenosti te osjetljivosti na različite oblike (seksualnog) uznemiravanja na radnom mjestu, a ispitanice su ih rangirale na sljedeći način (u zagradi je zbirni postotak odgovora „snažno sam protiv“ i „protiv sam“):

1. *Kolega ogovara kolegicu da je lezbijka, kurvica ili frigidna (85.2%)*
2. *Kolega stavlja ruke na ramena ili oko struka kolegicama te ih i na druge načine „prijateljski“ dodiruje. (70.3%)*
3. *Kolega fućka za kolegicama. (70.1%)*
4. *Kolega komentira o zaposlenici da je lijepo odjevena, ima lijep dekolte, duge noge; ili da je debela, ružna, stara, troma, prljava itd. (67.9%)*

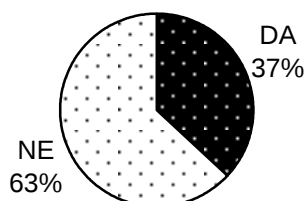
5. Kolege drže fotografije golih modela ili eksplicitnog seksa na zidu radnog mjesta ili na monitoru računala. (64.5%)
6. Kolega stalno bulji u neke suradnice, točnije u neke njihove dijelove tijela. (63.3%)
7. Kolega kolegici daje sugestije u vezi mogućeg seksa. (63.6%)
8. Kolega priča seksualno obojene šale pred drugima. (50.9%)
9. Kolega poziva suradnicu s posla da s njime ide na piće nakon posla, ili je poziva na večeru. (36%).

Razina osjetljivosti na različite oblike uznemiravanja na radnom mjestu, kako je vidljivo iz rang liste, varira od 36,0% u slučaju pozivanja kolegice/suradnice na piće ili večeru nakon radnog vremena, do 85,2% za ogovaranje kolegice s osnova njezine spolne orijentacije ili „sposobnosti“. Riječ je o relativno visokoj razini osviještenosti koja je uvjetovana značajkama anketiranih, ali i činjenicom da su anketu popunile i poslale one zaposlenice koje su već i sam čin popunjavanja ankete doživjele kao „prosvjedni“ čin, naglašavajući to i dodatnim „porukama“.

Ovaj dio upitnika imao je za sekundarni cilj osvještavanje zaposlenih radnica/anketiranih o oblicima seksualnog uznemiravanja.

Drugi dio ankete „Svjedočim...“ sadrži sedam pitanja. Nakon što je u prethodnom dijelu ankete kroz pitanja prezentirano više oblika seksualnog uznemiravanja, drugi dio započinje pitanjem o tome je li ispitanica i osobno bila svjedokom bilo kojeg, i najblažeg, oblika neželjenog ponašanja, uznemiravanja ili zlostavljanja na radnom mjestu temeljem spola. **Čak 36,6% žena odgovorilo je da je svjedočilo nekom od oblika neželjenog ponašanja na radnom mjestu.**

5. Grafikon 1: Svjedočenje uznemiravanju na radnom mjestu

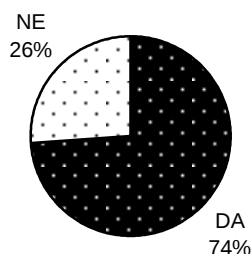

Sljedeće ide korak dalje i predmnijeva osobno svjedočenje o tome je li ispitanica i osobno ikad bila izložena uznemiravanju ili spolnom uznemiravanju, ili doživjela ikakva slična iskustva

neželjenog ponašanja od strane kolega ili nadređenih na radnom mjestu, a koja je doživjela kao povredu osobnog dostojanstva i stvaranje neugodnog, neprijateljskog, ponižavajućeg ili uvredljivog okruženja na poslu. **Čak 37,5% žena odgovara afirmativno, svjedočeći o osobnom iskustvu seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu.**

Ako zbrojimo iskustvo svjedočenja slučaju uznemiravanja, te osobno iskustvo izloženosti uznemiravanju, iako ne nužno, taj podatak **govori o čak 74,1% žena koje su izravno ili neizravno bile izložene seksualnom uznemiravanju na radnom mjestu.** Riječ je o šokantnom rezultatu.

6. Grafikon 2: Osobno iskustvo uznemiravanja na radnom mjestu

Na upit kojem su od oblika ponašanja i uznemiravanja na radnom mjestu, na službenom putu itd. – ispitanice bile izložene ili su im svjedočile (*broj odgovora prema izboru*), dobivamo sljedeću rang listu:

1. *Neželjeni fizički dodiri ili geste (413) – 13,4%*
2. *Nepoželjna pitanja i ponude u vezi vašeg spola (309) – 10,0%*
3. *Seksualni komentari, dobacivanja, šale, insinuacije (474) – 15,5%*
4. *Uznemiravajuća pitanja ili komentari u vezi privatnog života, izgleda, podrijetla ili navika (319) – 10,4%*
5. *Izlaganje nametljivih ili pornografskih materijala, plakata, crtića, grafita, kalendara (129) – 4,2%*
6. *Uvrede seksualne naravi ili tračevi (284) – 9,2%*
7. *Neželjeni pozivi na susrete, piće, večere (253) – 8,2%*
8. *Nametljivo komuniciranje pismima, telefonskim pozivima, e-mailom, SMS porukama itd. (169) – 5,5%*
9. *Prinudne ili nedobrovoljne seksualne radnje (iznuđeni poljupci, pipanje, tapšanje, seksualni odnosi, silovanje itd.) (94) – 3,0%*
10. *Ucjenjivanje od strane nadređenog s ciljem traženja seksualnog zbližavanja kako biste dobile unapređenje na poslu ili višu plaću (138) – 4,5%*

11. *Ucjenjivanje od strane nadređenog s ciljem traženja seksualnog zbližavanja kako biste zadržale radno mjesto (98) – 3.2%*
12. *Razni oblici neželjenog ponašanja od strane mušterija, gostiju, kupaca, dobavljača, poslovnih partnera (226) – 7,3%*
13. *Ponižavanje i unazađivanje na radnom mjestu zbog neprihvatanja „bližih odnosa“ (170) – 5,6%*

Zaključno, rang lista najčešćih oblika uznemiravanja jest:

- 1. Seksualni komentari, dobacivanja, šale, insinuacije (15,5%)**
- 2. Neželjeni fizički dodiri ili geste (13,4%)**
- 3. Uznemiravajuća pitanja ili komentari u vezi privatnog života, izgleda, podrijetla ili navika (10,4%).**

Četvrtim pitanjem drugog dijela ankete željelo se potaknuti ispitanice da ukažu koje se strukture/organizacije trebaju intenzivno posvetiti zaštiti zaposlenih žena od uznemiravanja, diskriminacije i narušavanja privatnosti na radnom mjestu (*moгуćnost zaokruživanja više odgovora*). **Žene su najodgovornijima percipirale na prvom mjestu poslodavce (dakle, neposrednu upravu poduzeća/ustanove u kojoj su zaposlene) (25,2%), a na drugom mjestu sindikat (22,7%).** Dok su poslodavci i zakonom obvezani skrbiti o zaštiti zaposlenika/ca od uznemiravanja, sindikati svojim aktima i samopercepcijom ne prepoznaju tu svoju obvezu. Preostali „odgovorni“ su radničko vijeće, stručne službe itd. Međutim, uznemiravajući je rezultat da čak 13,9% žena rezignirano odgovara da je „to stvar pojedinca“.

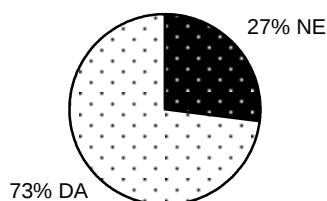
Zanimljivo je da su ispitanice osjetile potrebu dopisati obrazloženja koje instance drže krivima, odnosno tko bi im sve mogao pomoći:

- *Krivi su nedovršeni zakoni i pogotovo nikakvo provođenje zakona.*
- *Sva psihička zlostavljanja daleko su bolnija i učestalija od seksualnih.*
- *Mene je seksualno uznemirivao direktor.*
- *To je odgovornost pravobraniteljice i udruga žena.*
- *Žene same trebaju zauzeti stav – «odlučno ne», ali za to nam je nužna edukacija.*
- *Nažalost, to ostaje stvar pojedinca.*
- *Ali ako si sami ne pomognemo – ne znam tko će nam!*
- *Razgovor s bračnim drugom – mi žene se sramimo i bojimo razgovarati s bračnim drugom.*
- *Žena se treba izboriti, tj. postaviti protiv onoga što ne želi.*
- *Gdje ste sindikalne udruge žena – jer zajedno smo jače!!!*
- *Zašto sindikati ignoriraju svoju obvezu iz Zakona o radu?*
- *Ne vidim tko bi me zaštitio, još nisam srela šefa koji se zauzeo za mene – grebao se samo za sebe.*

- *Treba formirati poseban «aktiv» za zaštitu žena u poduzeću.*
- *Mediji, svi zakoni, tj. vlada, kultura stanovništva.*
- *Osobe bi trebale same progovoriti javno o tome.*
- *Podizati svijest, postići razumijevanje pojedinca pa time i čitavog društva.*
- *Ukoliko se o tom pitanju brine poslodavac, ostali su nebitni.*
- *Školstvo, tamo sve započinje.*

Žene su, nadalje, upitane drže li da je u Hrvatskoj žena zaštićena od uznemiravanja, neželjenog ponašanja i neugodnosti na radnom mjestu. Samo mali postotak od 27% anketiranih drži da su zaštićene, dok **čak 73% žena smatra da u Hrvatskoj žene nisu zaštićene od uznemiravanja na radnom mjestu.** Zanimljivo je uočiti da je taj udio gotovo sukladan udjelu žena koje su osobno bile uznemiravane ili svjedočile uznemiravanju na radnom mjestu (74.1%).

7. Grafikon: Jesu li žene u Hrvatskoj zaštićene od uznemiravanja na radnom mjestu

Sljedećim pitanjima željelo se „izmjeriti“ stupanj informiranosti i upućenosti žena u njihova prava.

Na pitanje je li im poznato da je Zakonom o ravnopravnosti spolova iz 2003. zabranjeno uznemiravanje i spolno uznemiravanje žena na radnom mjestu, čak 46,6% žena odgovara negativno.

Na sljedeća dva pitanja – je li im poznato da Zakon o radu obvezuje poslodavca da štiti radnice i od spolnog uznemiravanja te da spriječi svako uznemiravanje; te znaju li da je poslodavac dužan imenovati osobu za primanje pritužbi i uopće za zaštitu dostojanstva radnika (za poduzeća s više od 20 zaposlenih) – čak 54,5% žena odgovara niječno.

Može se uočiti da su zaposlene žene više upućene u svoja prava s osnova Zakona o ravnopravnosti spolova negoli s osnova Zakona o radu.

Završni dio ankete prikazuje profil ispitanica, koje su **prosječne dobi od 38.2 godine**, uglavnom su **srednje stručne spreme** na više (70.5%) ili niže od srednje stručne spreme (19.5%). Riječ je o stručnosti ispitanica višoj od prosjeka na tržištu rada, stoga što su obrazovanije žene radije prihvatile ispuniti anketu i osobno je poslati poštom, dok su niže obrazovane u kategoriji onih koje su zbog straha od reakcije poslodavca, ili radi zaštite privatnosti, pročitale ali i odbile ispuniti anketu.

Čak 34.5% anketiranih žena zaposleno je u javnom sektoru ili državnom poduzeću, dok je daljnjih 44.9% zaposleno kod srednjeg ili velikog privatnog poslodavca. Nažalost, tek je 5.8% iz kategorije žena zaposlenih kod malog privatnog poslodavca, gdje se pretpostavlja da postoji učestalija izloženost uznemiravanju na radnom mjestu. Obuhvaćeno je i 4.5% radnica koje rade na crno, te 4.1% trenutno nezaposlenih.

Ostaje otvorenim odgovor na pitanje kakvi bi bili rezultati ankete da se uspjelo postići sukladnost stvarnom stanju na tržištu rada, odnosno stvarni udio žena na crnom tržištu, u sivoj ekonomiji, te zaposlenih kod malih poslodavaca.

Zagreb, 2005.